

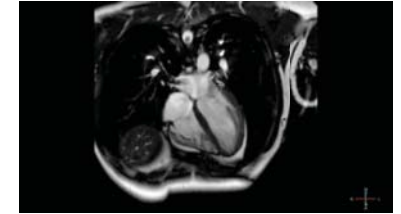
FOLYADÉKÁRAMLÁS VÉRKERINGÉS

KELLERMAYER MIKLÓS

Folyadékok fizikájának jelentősége

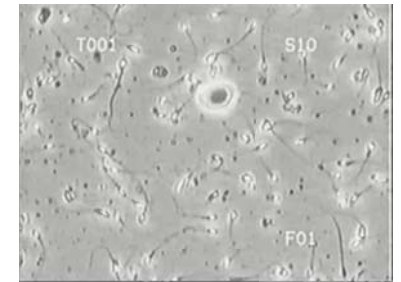
I. Hemodinamika

PI.: Milyenek a véráramlási viszonyok az érrendszerben?

II. Viszkózus folyadékban történő mozgások

PI.: Mekkora erőt kell legyőznie egyetlen spermaticitának mozgása során?

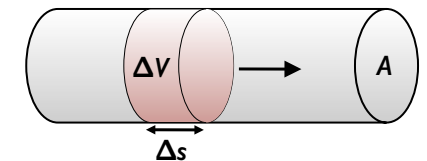

A folyadékáramlás és vérkeringés biofizikája

- Alapfogalmak
- Folyadékok fajtái
- Áramlások fajtái
- Törvények, összefüggések
- Vér mint folyadék; a vérvizkozitás meghatározói
- Az érrendszer; erek mint rugalmas falú csövek
- A vérkeringés segéderői

Alapfogalmak I.

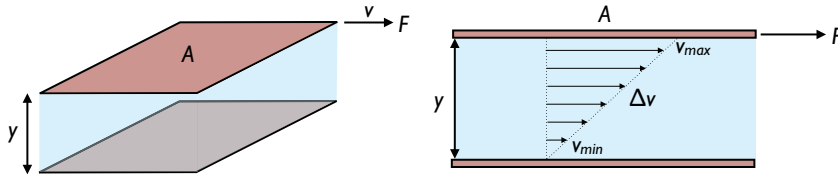
Térfogati áramerősség (Q):

$$Q = \frac{\Delta V}{\Delta t} = A \frac{\Delta s}{\Delta t} = A \bar{v}$$

Átlagsebesség: $\bar{v} = \frac{Q}{A}$

Alapfogalmak II. Viszkozitás (belső súrlódás)

- F = nyíróerő
- A = folyadéklemez területe
- η = viszkozitás
- v = áramlási sebesség
- y = folyadéklemezek közötti távolság
- F/A = nyírófeszültség (τ)
- $\Delta v/\Delta y$ = sebesség grádiens (D)

$$\frac{F}{A} = \eta \frac{\Delta v}{\Delta y}$$

$$\eta = \frac{\tau}{D}$$

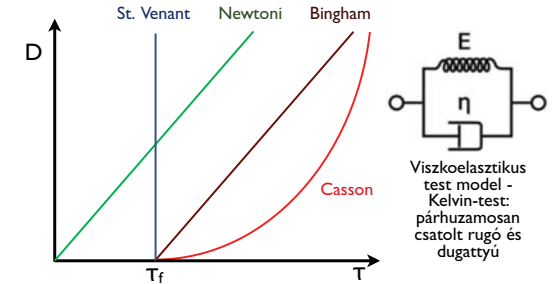
A viszkozitás mértékegységei: $1 \text{ Pas} = 1 \frac{\text{Ns}}{\text{m}^2} = 10 \text{ P (poise)}$

Desztillált víz viszkozitása (25 °C): ~1 mPas (1 centipoise)

Folyadékok fajtái

1. **Ideális**
súrlódásmentes, nem összenyomható
 $\rho = \text{konstans}, \eta = 0$
2. **Nem ideális (reális)**
  - a. **Newtoni (viszkózus)**
 η független a nyírófeszültségtől
  - b. **Nem-newtoni (anomális)**
 η a nyírófeszültséggel változik

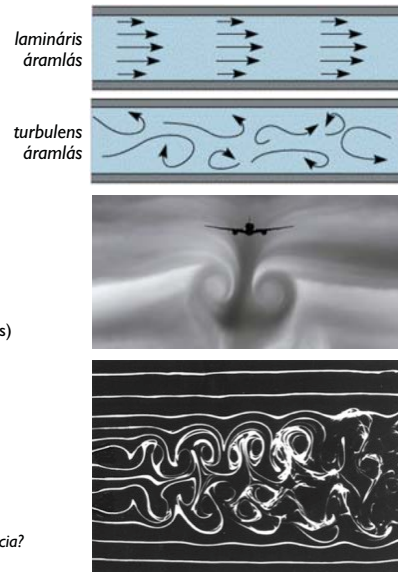
Sebességgrádiens és nyírófeszültség összefüggése **reális** folyadékokban

- τ_f = folyási határ (küszöbfeszültség)
- Viszkoelasztikus anyagok: elasztikus test + viszkózus folyadék (pl. polimer-, makromolekuláldatok)
- Stressz-relaxáció: feszültség lecsengése idő függvényében hirtelen megnyújtott viszkoelasztikus testben.
- A vér nem-newtoni folyadék, viszkoelasztikus tulajdonságokkal rendelkezik!

Áramlások fajtái

1. **Stacionárius**
Csőkeresztmetszeten időegység alatt átáramló folyadékmennyiség konstans
2. **Lamináris**
Folyadékrétegek nem keverednek
3. **Turbulens**
Folyadékrétegek keverednek

Reynoldsszám: $R = \frac{vr\rho}{\eta}$

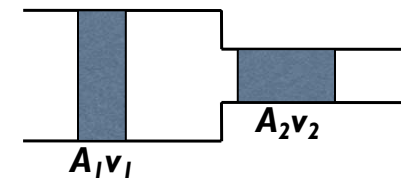
- v = folyadékáramlási sebesség (m/s)
- r = cső sugara (m)
- ρ = folyadék sűrűsége (kg/m³)
- η = viszkozitás (Ns/m²)

"Ha találkozom Istennel, két kérdésem lesz: Miért relativitás? Miért turbulencia? Szerintem az elsőre fog tudni válaszolni." (Werner Heisenberg)

Törvényszerűségek ideális folyadékokban I.

Kontinuitási egyenlet

$$A_1 v_1 = A_2 v_2 = \text{konst}$$

A = keresztmetszet
v = áramlási sebesség

Törvényszerűségek ideális folyadékokban II.

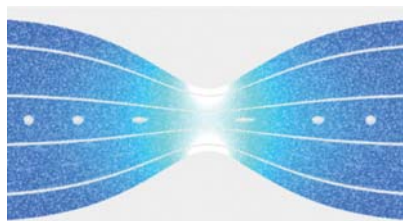
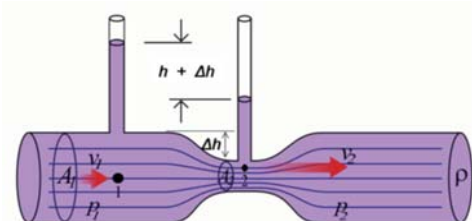
Bernoulli törvény - energiamegmaradás törvénye

$$p + \frac{1}{2} \rho v^2 + \rho gh = konst$$

p = sztatikus nyomás

$\frac{1}{2} \rho v^2$ = dinamikus nyomás

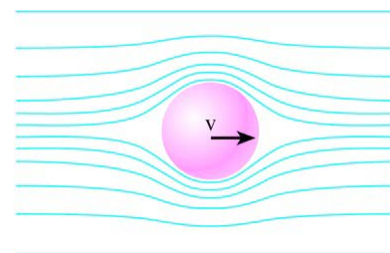
ρgh = hidrosztatikai nyomás

Venturi effektus

Törvényszerűségek viszkózus folyadékokban I.

Stokes törvény

$$F = \gamma = 6r\pi\eta v$$

F = erő

γ = közegellenállási (súrlódási) együttható, alakifaktor

v = folyadékáramlási sebesség

r = gömb sugara

η = viszkozitás

Stokes erő

Hidrodinamikai húzóerő (Stokes erő): $F = \gamma = 6r\pi\eta v$

Hat folyadékban álló részecskékre (lézercsipeszben megragadott mikrogöngy)

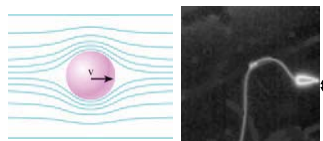

Hat álló folyadékban mozgó részecskékre (mozgó spermaticiták)

Mekkora erőt kell legyőznie egyetlen spermaticitának mozgása során?

$$\gamma = 6r\pi\eta = 6 \cdot 1.6 \times 10^{-6} \cdot \pi \cdot 10^{-3} = 3 \times 10^{-8} \text{ N s/m}$$

$$F = \gamma v = 3 \times 10^{-8} \text{ N s/m} \cdot 5 \times 10^{-5} \text{ m/s} = 1.5 \times 10^{-12} \text{ N} = 1.5 \text{ pN}$$

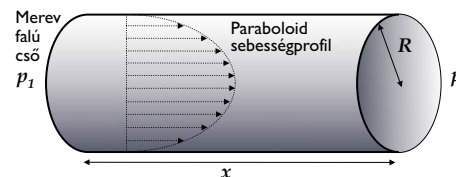

$r = 1.6 \mu\text{m} = 1.6 \times 10^{-6} \text{ m}$
 $v = 50 \mu\text{m/s} = 5 \times 10^{-5} \text{ m/s}$
 $\eta = 10^{-3} \text{ Pas}$

Törvényszerűségek viszkózus folyadékokban II.

Hagen-Poiseuille törvény

Termodinamikai áram	Áramot fenntartó intenzív mennyiségkülönbség	Áramsűrűség	Törvény
Térfogati áram	Nyomás (p)	$J_V = -\frac{R^2}{8\eta} \frac{\Delta p}{\Delta x}$	Hagen-Poiseuille

$$J_V = \frac{V}{tA} = \frac{R^2}{8\eta} \frac{\Delta p}{\Delta x}$$

$$A = R^2 \pi$$

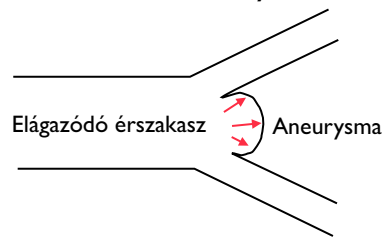
$$\frac{V}{t} = \frac{R^4 \pi}{8\eta} \frac{\Delta p}{\Delta x}$$

V = térfogat
 t = idő
 R = sugár
 η = viszkozitás
 p = nyomás
 x = csőhossz

$V/t = Q$ = térfogati áramerősség
 $\Delta p/\Delta x$ = nyomásgradiens, fenntartója p_1, p_2
 A = csőkeresztmetszet
 J_V = térfogati áramerősség

A folyadékáramlásban közvetlen orvosi jelentősége

Bernoulli törvény:

Hagen-Poiseuille törvény:

$$\frac{V}{t} = \frac{R^4 \pi \Delta p}{8 \eta \Delta x}$$

Aneurysma, értágulat kialakulása:

- Tágulás: érátmérő nő
- Áramlási sebesség csökken a kontinuitási egyenlet miatt
- Érfalra ható (sztatikus) nyomás nő a Bernoulli törvény miatt
- Értágulat fokozódik - összességében pozitív visszacsatolású, katasztrófához vezető állapot.

Átáramló vérmennyiség - és vele együtt a szállított oxigén mennyisége

- **drasztikusan csökken** pathológiás állapotokban:
- érszűkület (pl. diabetes, Bürger-kór)
- vérviszkozitás-változás (pl. láz, anaemia)
- érátmérő felére csökkenése a térfogati áramerősséget 1/16-ára csökkenti!

A vér mint folyadék

Testtömeg 55-60%-a víz 42 kg (70 kg testsúly)		
2/3 intracelluláris 28 kg	1/3 extracelluláris 14 kg	
	1/3 vérplazma 4-5 kg	2/3 interstícium 9-10 kg

- Vér:**
- Átlagos térfogat: 5 l
  - Átlagos viszkozitás: 5 mPas
  - Átlagos sűrűség: 1.05 g/cm³
  - Összetétel: 40-45 % alakos elem, 55-60 % plazma

A vérviszkozitás meghatározói

1. Hematokrit (htc, φ):

$$htc = \frac{\text{sejtek}}{\text{össztérfogat}}$$

Normálérték: 0.4-0.5.

A vér mint szuszpenzió viszkozitása (az élettanilag releváns htc tartományban):

$$\lg \eta_s = A + B\phi$$

η_s = szuszpenzió viszkozitása
A, B = tapasztalati állandók

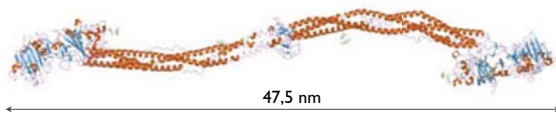
A vérviszkozitás meghatározói

2. Plazmaviszkozitás

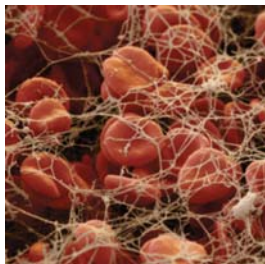
- Elsősorban a plazmafehérjéktől függ.
- *Paraproteinaemiákban* (myeloma multiplex v. plasmocytoma) az immunglobulinok mennyisége kórosan fokozódott, mely viszkozitásnövekedéshez vezet.

Plazmafehérje	Normális koncentráció	%-os megoszlás	Feladat
Albumin	35-50 g/l	55%	kolloid ozmotikus nyomás fenntartása, transzport
Globulinok	20-25 g/l	38%	Immunrendszer részei
Fibrinogén	2-4.5 g/l	7%	Véralvadás

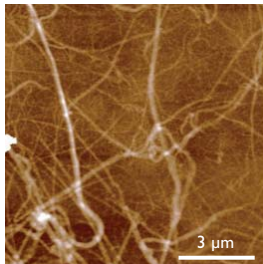
Fibrinogén, fibrin

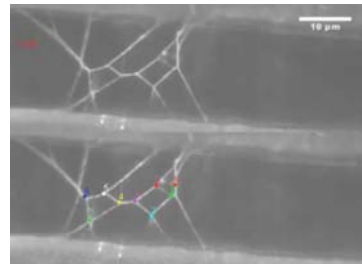
Fibrinogén:
 MW = 340.000 Da
 Plazmában 2-4 g/l $\approx$ 10 μ M
 Átlagos távolság a fibrinogén-
 molekulák között: 55 nm!

Vörösvértestek
fibrinhálóban

In vitro polimerizált fibrin
(AFM)

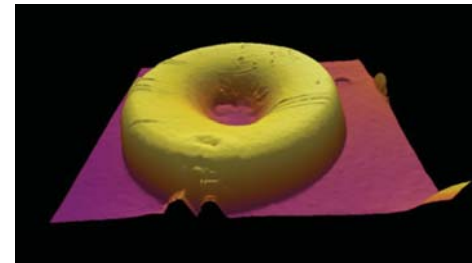

Fluoreszcensen jelölt fibrinszálak
rugalmassága, nyúlékonysága

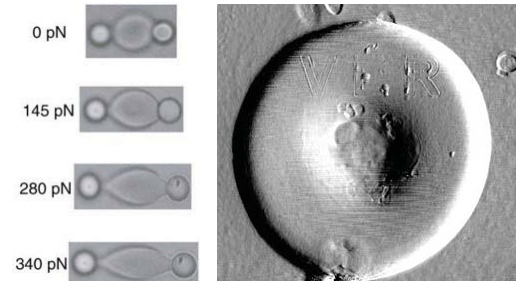
A vérviszkozitás meghatározói

3. Vörösvértestek deformálhatósága

- Vvt-méretű szilárd részecskék 65%-os szuszpenziója téglakemény.
- 95%-os vvt-szuszenzió viszkozitása csupán 20 mPas!
- Deformáció: csepp, ejtőernyő, nyílhegy alakú sejtek.

7-11 μ m átmérőjű korong alakú sejt

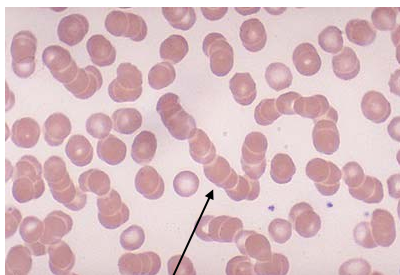
VVT deformálás
lézercsípessel

Fixált, benyomatot
tartó VVT (AFM)

A vérviszkozitás meghatározói

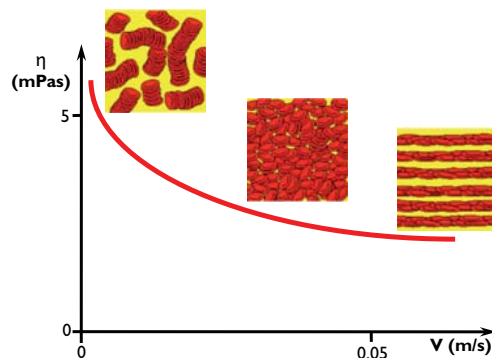
4. Vörösvértestek aggregációs készsége

- Pénztekercsképződés (Rouleaux).
- Alacsony áramlási sebességnél fokozott hajlam.

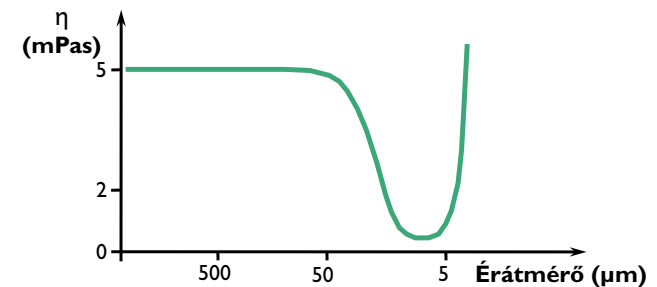
Pénztekercs

5. Áramlási sebesség, sebességgrádiens

A vérviszkozitás meghatározói IV.

6. Érátmérő

N.B.:

- Érátmérő csökkenésével a vér anomális (nem-newtoni) viselkedése kerül előtérbe.
- Axiális migráció: a vvt-k az ér tengelyébe, sejtszlopba állnak be: tengely közelében csökken, az érfal közelében nő a sebességgrádiens (csökken a látszólagos viszkozitás, Fåhræus-Lindquist effektus).

Az érrendszer: zárt, önmagába visszatérő csőrendszer

A. Feladata:

Sejtek környezeti állandóságának biztosítása ("steady state")

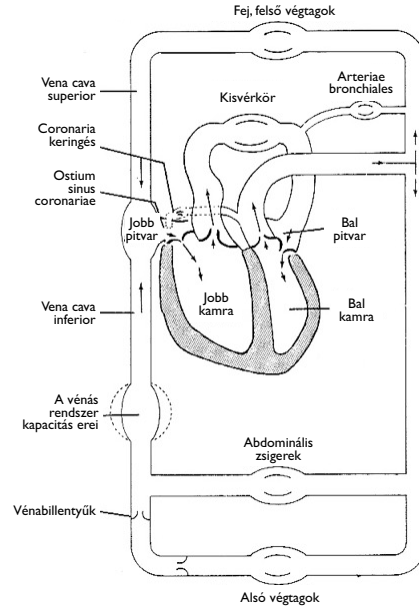
Transzport:

- Gázok
- Metabolitok
- Hormonok, jelátvivő anyagok
- Immunglobulinok
- Hő

B. Áramlási igények:

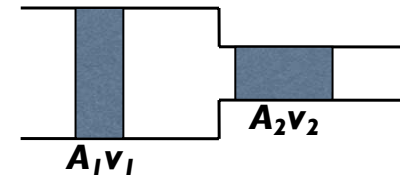
Lassú (diffúzióvezérelt folyamatok "kiszolgálása")

Egyenletes (nincs fluktuáció)
Egyirányú

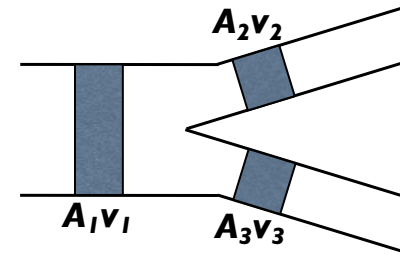
Folyadékáramlás elágazódó csőrendszerben

Kontinuitási egyenlet

$$A_1 v_1 = A_2 v_2 = konst$$

A = keresztmetszet
 v = áramlási sebesség

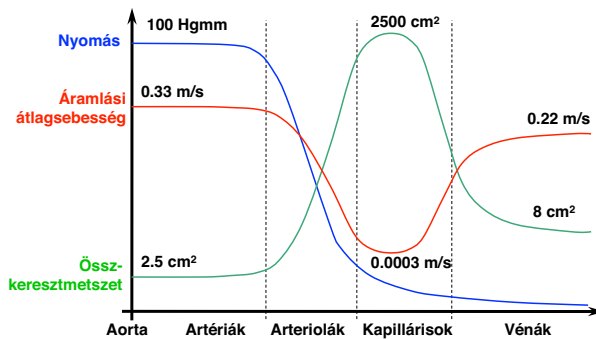

$$A_1 v_1 = A_{\Sigma}(v)_{\text{átlag}} = konst$$

A_{Σ} = összkétszmetzet

Az érrendszer felépítése és fizikai paramétere

	Átmérő	Össz-keresztmetszet
Aorta	25 mm	2.5
Artériák	4 mm	20
Arteriólák	30 μ	40
Kapillárisok	8 μ	2500
Venulák	20 μ	250
Vénák	5 mm	80
Vena cava	30 mm	8

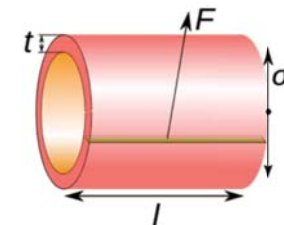
- Nomás:** érfalra nehezedő nyomás, "véryomás". A véráramlást a nyomásesés tartja fenn.
- Nomáscsökkenés oka:** energia zöme hővé alakul.
- Sebesség és összkétszmetzet** fordított arányban változik, a kontinuitási egyenlet alapján (Av =állandó).
- Sebesség** általában nem haladja meg a kritikus sebességet (l. Reynolds szám), és az áramlás lamináris marad. (Kivételek: aortabillentyű mögötti szakasz, érszűkületek, viszkózitáscsökkenéssel járó állapotok, Korotkov hang).
- Arteriólák:** (vegetatív beidegzés alatt álló, simaizommal ellátott erek) véryomást szabályozzák, "rezisztencia erek".
- Vértérfogat** jelentős része a vénás rendszerben: "kapacitás erek".

Az erek rugalmas falú csövek

Az érfal-feszülés (σ_{θ}) függ a véryomástól:
Young-Laplace - egyenlet

$$\sigma_{\theta} = \frac{P \cdot r}{t}$$

P = véryomás
 r = sugár
 t = falvastagság

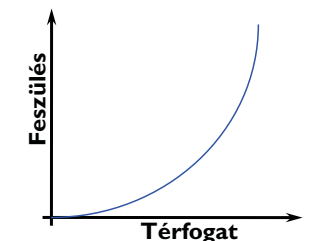

$$\sigma_{\theta} = \frac{F}{t \cdot l}$$

F = erő
 l = csőhossz

Az érfal-feszülés vagy kerületi feszülés a kör keresztmetszetű henger alakú cső kerületén ható átlagos erő.

Az érfal nem-lineáris rugalmas tulajdonsággal rendelkezik

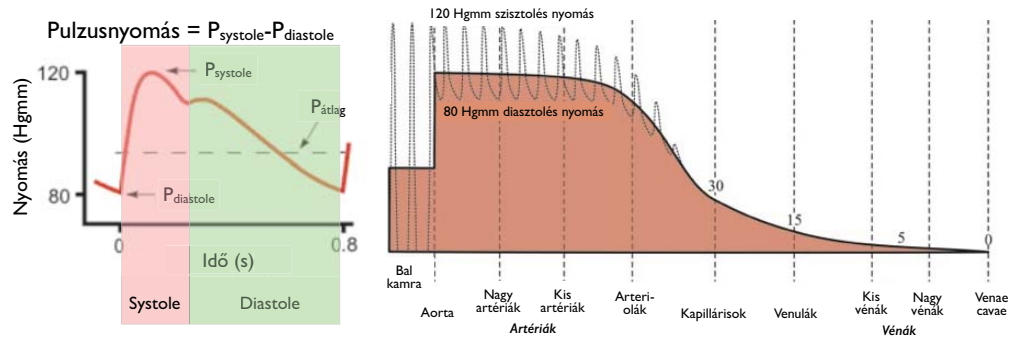
Érfali rugalmasság meghatározói:

- Elastikus rostok
- Kollagén
- Simaizom

Érfali rugalmasság hatása:

- Elastikus energia tárolás
- Pulzáló nyomás elsimul
- Állandó áramlási sebesség

Dinamikus nyomásváltozások az artériás rendszerben

Az érfali rugalmasság miatt a hirtelen nyomás-ingadozások elsimulnak.

A vérkeringés segéderői

Áramlás folytonosságát fenntartó tényezők

1. Artériafalak **rugalmassága**
rugalmas rostok → potenciális, elasztikus energiatárolás
2. **Vénabillentyűk (Harvey-féle kísérlet).**
"On the Circulation of the Blood" (1628)

3. **Izommunka**
4. **Negatív mellúri nyomás**
5. **Atrioventricularis sík fel-le mozgása**
kamraszistoléval szinkron átmeneti negatív nyomás a jobb pitvarban

Harvey-féle kísérlet (1628)

